

The concept of gambling business in the criminological dimension

Поняття грального бізнесу в кримінологічному вимірі

Dariia Vasylieva

Key words:

gambling, gambling games, gambling business, prohibition of gambling business.

Ключові слова:

азартні ігри, гемблінг, гральний бізнес, заборона грального бізнесу.

Вступ. Ігри є невід'ємною частиною нашого буття ще з доісторичних часів, вони відіграють важливу роль у житті як окремої людини, так і суспільства загалом. Як правило, ця роль є позитивною: гра є основним видом діяльності дитини; ділова гра являє собою форму сучасної вишівської й поствишівської освіти: існують інноваційні, позиційні ігри; організаційно-навчальні ігри; навчальні ігри; організаційно-розумові ігри; організаційно-діяльнісні ігри тощо. Ігрові програми можуть слугувати психодіагностичним інструментом: висновки можуть бути зроблені з улюблених ігрових ситуацій людини, стосовно темпу і складності гри. Сама наявність іграшок під час спілкування з дитиною може сприяти терапевтичному (в тому числі діагностичному) процесу через створення відповідної атмосфери.

Згідно з теорією ігор – математичною теорією, що дає змогу моделювати різні ситуації, гра прирівнюється до конфліктної ситуації, в якій мінімум два гравці, відповідно до певних правил, прагнуть отримати максимальний виграш. Але зовсім інша – протилежна, негативна – спрямованість у впливі на людину і групи людей виникає, коли гра має азартний характер, коли вказане прагнення підтримується матеріально: можливістю збільшити поставлені гроші або втратити їх. У зв'язку з таким характером гри можливі затримки розвитку з межевими станами аж до розладів особистості, що призводять до заміщення реальної діяльності ігровою: у людей виникає залежність від азартних ігор, що може призвести до десоціалізації того, хто грає. Десоціалізація може мати «інтровертний» характер, що призводить до шкоди самій такій особі, але може й стати «екстравертною», що часто стає суттєвою проблемою для оточення людини аж до учинення горе-гравцем діянь, які мають підвищену суспільну небезпечність.

В одиничних випадках, як правило, це явище не має ознак підвищеної небезпеки, однак у разі масовості таких проявів стає суспільною проблемою. Це прямо стосується проведення азартних ігор систематично з отриманням від них прибутку – грального бізнесу, коли контроль за цією діяльністю знижений, неправильний або відсутній.

Злочинний світ ефективно використовує вказані вади людини, у зв'язку з чим отримує надприбутки, які прирівнюються до прибутків із торгівлі наркотиками чи зброєю. Цю частину негативного боку азартних ігор чітко характеризує поняття «гемблінг» – експлуатація азартних ігор, тобто отримання з їх сутності прибутків. Крім цього, сама сфера грального бізнесу у зв'язку з її сутністю є родючим ґрунтом для різного виду зловживань, у тому числі злочинного характеру.

У зв'язку з цим гральний бізнес у багатьох країнах або розглядається як суспільно шкідливе явище та знаходиться під жорстким контролем, або взагалі заборонений. В Україні гральний бізнес після прийняття Закону України «Про заборону грального бізнесу в Україні»¹ (далі – Закон) спочатку отримав кримінально-правовий статус незаконної підприємницької діяльності (ст. 203 Кримінального кодексу (далі – КК) України), а потім – повноцінні ознаки окремого складу злочину (ст. 203-2 КК України)².

¹ Про заборону грального бізнесу в Україні : Закон України від 15.05.2009 № 1334-VI. База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1334-17/print> (дата звернення: 26.08.2019).

² Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо гуманізації відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності : Закон України від 15.11.2011 № 4025-VI. База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4025-17/print> (дата звернення: 26.08.2019).

У сучасних умовах, коли державний бюджет потребує нових джерел наповнення й багато політиків і державних діячів стали згадувати про легалізацію грального бізнесу, податки з якого можуть суттєво покращити стан державної скарбниці, виникає необхідність перегляду наукових поглядів на гральний бізнес як соціальне явище.

Боротьба з будь-якою злочинною діяльністю не буде ефективною без досконалого кримінального законодавства, гральний бізнес же, з огляду на обсяги та форми, що все зростають, що видно з численних повідомлень ЗМІ, публічної інформації державних органів, звітів правоохоронних органів, особливо потребує науково обґрунтованої системи заходів кримінально-правової протидії цьому явищу на основі кримінологічних досліджень феномена грального бізнесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розроблення певних аспектів відповідальності за гральний бізнес велося в багатьох сферах наукових досліджень, зокрема більш активно в рамках досліджень незаконних азартних ігор. Такі вчені, як М.О. Бондаренко, О.І. Гуров, В.Т. Дзюба, В.М. Дорогих, В.Д. Леготкін, Г.Ф. Лук'яниця, А.В. Савченко, М.І. Хавронюк та інші в працях торкалися проблем протидії цьому негативному явищу з позицій різних наук, в тому числі й кримінально-правового блоку. Останнє комплексне дослідження кримінологічних і кримінально-правових аспектів незаконних азартних ігор нещодавно здійснене Н.О. Петричко (2010 р.).

Проте, незважаючи на значний науковий доробок досліджень цієї сфери, залишається багато невирішених питань, які в тому числі виникають через розвиток держави та суспільства й необхідність перегляду певних понять і положень щодо грального бізнесу. Одним із таких положень, що потребує подальшого вирішення та приведення до вимог сучасності, є саме поняття грального бізнесу як правопорушення, зокрема кримінального.

Метою статті є виявлення найбільш значимих ознак грального бізнесу як кримінально-правового та кримінологічного феномена, формування авторської позиції з визначення кримінологічного поняття грального бізнесу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Оскільки явище грального бізнесу межує з іншими і є багатограним, виходячи з багатогранності азартних ігор, які фактично є визначальними в його сутності, в різних джерелах подається багато його визначень і кожен автор намагається виявити певні риси його, що будуть чітко визначати це поняття й відмежовувати його від інших.

У наукових дослідженнях кримінально-правового блоку використовується термін «злочини у сфері грального бізнесу», до яких можна зарахувати, крім безпосередньо незаконного зайняття гральним бізнесом, інші пов'язані діяння, а саме: злочини у сфері господарської діяльності (фіктивне підприємництво, легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів) тощо); злочини проти власності, пов'язані з порушенням правил гри шляхом обману або зловживання довірою гравця (шахрайство або заподіяння майнової шкоди за відсутності ознак шахрайства); злочини проти моральності (втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність). Це підтверджується кримінально-правовими дослідженнями^{3, 4}. Проте, попри це, конкретні дослідники звужують це поняття.

Так, зі змісту статті З.М. Топорецької⁵ можна зробити висновок, що вона розуміє під злочинами у сфері грального бізнесу лише зайняття гральним бізнесом (ст. 203-2 КК України). У відомчому посібнику з виявлення, документування, розслідування злочинів, пов'язаних із наданням послуг у сфері грального бізнесу, як об'єкт зазначаються злочини, пов'язані з наданням послуг грального бізнесу. Під час розгляду питань розслідування злочинів, пов'язаних із наданням послуг грального бізнесу, крім складу ст. 203-2 КК України, аналізується його відмінність від втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність (зокрема в азартні ігри) (ст. 304 КК України), але рекомендації надаються тільки щодо розслідування зайняття гральним бізнесом⁶.

³ Петричко Н. Особливості кваліфікації незаконних азартних ігор. Проблеми кримінально-правових наук: історія, сучасність, міжнародний досвід (пам'яті професора П.П. Михайленка) : матеріали наук.-теорет. конф. / Київ: Київський нац. ун-т внутр. справ, 2009. С. 100–102.

⁴ Савченко А.В. Кримінально-правова кваліфікація незаконних азартних ігор. Адвокат. 2010. № 1 (112). С. 40–44.

⁵ Топорецька З.М. Проблеми формування методики розслідування злочинів у сфері грального бізнесу. Адвокат. 2011. № 3 (126). С. 40–42.

⁶ Методичні рекомендації щодо виявлення, документування, розслідування злочинів, пов'язаних з наданням послуг у сфері грального бізнесу, та позовної діяльності відповідно до ст. 3 Закону України «Про заборону грального бізнесу в Україні» / Департамент державної служби боротьби з економічною злочинністю ; Головне слідче управління ; Державний науково-дослідний експертно-криміналістичний центр ; Управління юридичного забезпечення. Київ : МВС України, 2011. 38 с.

Отже, звужене розуміння терміна «злочини у сфері грального бізнесу» не є правильним, але без певних обмежень він є занадто широким і розпливчастим, а отже, не може бути застосований як об'єкт наукового дослідження.

Як уже зазначалося, великий доробок зроблено в ході досліджень незаконних азартних ігор. Зокрема, Н.О. Петричко вказує, що азартна гра – це будь-яка гра, умовою участі в якій є внесення гравцем ставки, що дає змогу отримати виграш (приз) у формі грошей, іншого майна чи права на майно, результат якої повністю або частково залежить від випадковості, при цьому учасник такої гри ризикує позбавитися ставки, внесеної за право участі в грі, а незаконні азартні ігри – це такі азартні ігри, які забороняються загальними чи спеціальними законами (зокрема в межах кримінально-правових, адміністративно-правових, фінансово-правових норм) через деструктивний вплив на охоронювані суспільні відносини (при цьому забороні можуть підлягати власне самі азартні ігри та (або) певні дії щодо них – організація, проведення, участь тощо)⁷. Аналогічне до виробленого нею поняття незаконних азартних ігор дає Міжнародна поліцейська енциклопедія⁸.

З іншого боку, дослідниця чітко дає зрозуміти, що азартні ігри та гральний бізнес – речі різні. Нас же, з огляду на характер дослідження, цікавить саме кримінальний бік цього явища, до того ж ті його аспекти, які є актуальними натеper, що якраз і пов'язані з поняттям «гральний бізнес», оскільки правопорушення, пов'язані з азартними іграми, передбачені й в інших галузях публічного права. Отже, зосередимося на понятті «гральний бізнес».

Першоджерелом визначення терміна в юридичному дослідженні повинен бути нормативно-правовий акт. Проте, на наш погляд, зважаючи на якість сучасного законодавства, за відправну крапку необхідно взяти загальноприйняте мовне значення терміна, отримане на основі тлумачення слів, які його утворюють.

Об'єднавши відповідні терміни з тлумачного словника⁹, можна дати таке визначення: гральний бізнес – діяльність, спрямована на отримання прибутку з проведення підпорядкованого сукупності правил, прийомів або оснований на певних умовах заняття, що є розвагою або розвагою та спортом водночас (ігри).

Отже, рисами грального бізнесу, виходячи із загального життєвого розуміння, є те, що його метою є отримання прибутку, а джерелом отримання прибутку є гра.

Закон розширює перелік ознак грального бізнесу, які повинні чітко відділити його від інших видів діяльності:

1. Чітко обмежений перелік місць цієї діяльності: казино (зокрема електронне (віртуальне)), букмекерські контори, інтерактивні заклади.
2. Чітко обмежений перелік засобів діяльності: гральні автомати, комп'ютерні симулятори.
3. Чітко обмежений перелік видів діяльності: організація, проведення та надання можливості доступу до азартних ігор.
4. Гра, яка є джерелом отримання прибутку, є азартною, тобто:
 - обов'язковою умовою участі має внесення ставки – грошей у тому числі через систему електронних платежів;
 - гра спрямована на отримання виграшу (призу) у будь-якому вигляді;
 - результат гри отримується залежно від випадковості;
 - не належить до ігор, перерахованих у п. 2 ст. 1 Закону.

Потенційна суспільна небезпечність грального бізнесу полягає у використанні такої риси людської психіки, як азарт (сильне захоплення чим-небудь; запал, завзяття¹⁰), що й дає змогу отримувати не тільки

⁷ Петричко Н.О. Незаконні азартні ігри: кримінально-правове та кримінологічне дослідження : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2010. С. 27.

⁸ Міжнародна поліцейська енциклопедія : у 10 т. / відп. ред.: Є.М. Моїсєєв, Ю.І. Римаренко, В.Я. Тацій, Ю.С. Шемшученко. Київ : Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2007. Т. IV : Кримінально-правові, кримінологічні та кримінально-виконавчі засади поліцейської діяльності. С. 488–492.

⁹ Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад, і голов. ред. В.Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. С. 80, 257.

¹⁰ Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад, і голов. ред. В.Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. С. 15.

законні, а й великі злочинні доходи з організації, проведення та надання можливості доступу до азартних ігор.

З давніх часів людина відчувала непереборне бажання й тягу до різноманітних ігор, знаходячи в них або просто розвагу, або вдосконалення майстерності в певній галузі, або легку наживу, отриману в результаті невмілих дій чи необачності суперників (гравців) у грі. З рівнем розвитку суспільних цінностей і моральності в ту або іншу епоху формувалися, розвивалися, обновлялися й самі ігри. Так, наприклад, із розвитком науково-технічного прогресу значну частину в гральному бізнесі посіли ігри, у яких немає суперників та учасник залишається один на один із бездушною машиною (роботом), якій недоступне почуття азарту й хвилювання, однак така гра в руках окремих людей може бути засобом учинення злочину. При цьому варто особливо підкреслити, що людина завжди жадала інтересу, пожвавлення, які формувалися в неї через участь у грі інших осіб, які в ході її проведення тим або іншим способом оспорювали перемогу (виграш). Як відзначають фахівці, людство, придумуючи ігри та інші заботи, у їх основу заклало фізичну або моральну силу людини, перевагу її розуму, кмітливості і спритності порівняно з іншими, що й визначало перемогу (виграш). Поряд із цим можлива модернізація ігор, різні хитрощі й приманки гравців (організаторів), яким властиве користолюбство, схильність до одержання легкого прибутку й більша зацікавленість в організації ігор. Саме тому багато дослідників, що займаються цієї проблемою, сходяться в думці, що виникнення й розвиток ігор, у тому числі азартних, відбувається через спонукання людини до реалізації всіляких страстей, наприклад, пристрасті до гри¹¹.

У Проекті, внесеному Кабінетом Міністрів України, пропонується ст. 203-2 КК України назвати «Незаконне провадження діяльності з організації та проведення азартних ігор» і викласти її диспозицію, яка фактично формулює основний склад цього злочину, в такому вигляді: «Провадження діяльності без відповідної ліцензії на організацію та проведення азартних ігор (організація, проведення)».

Відповідно до ст. 2 цього Проекту, на території України дозволяється організовувати і проводити виключно такі види діяльності у сфері організації та проведення азартних ігор:

- 1) організація та проведення букмекерської діяльності;
- 2) організація та проведення азартних ігор казино;
- 3) випуск і проведення лотерей.

Крім того, в ч. 3 цієї статті на території України забороняється проводити будь-які інші види діяльності у сфері організації та проведення азартних ігор, крім тих, які перелічені в частині 1 цієї статті, в тому числі проведення ігор казино через мережу Інтернет (онлайн казино)¹².

Простий аналіз цих положень дає підстави для висновку, що відповідальність стосується тільки здійснення вказаної діяльності без ліцензії, інша, ж прямо заборонена Проектом, діяльність залишилася, так би мовити, без кримінально-правового забезпечення.

Недалеко від Кабінету Міністрів відійшли й автори альтернативного Законопроекту, відповідні положення якого мало відрізняються від наведених вище.

Отже, є всі підстави залишити в обігу термін «гральний бізнес» із додаванням ознаки невідповідності його законодавству, який діє зараз або буде прийнятий на зміну йому.

Під час аналізу чинного та перспективного законодавства увагу притягує різне ставлення в їх нормах до однакових явищ. Зокрема, в чинному Законі організація та проведення лотерей не належать до азартних ігор (ст. 1). Хоча в Проекті випуск і проведення лотерей, як видно, є одним із видів діяльності у сфері організації та проведення азартних ігор.

Крім того, в самому Законі, який забороняє гральний бізнес, в п. 4 Прикінцевих положень Кабінету Міністрів України протягом трьох місяців з дня набрання ним чинності ставиться завдання розробити й унести на розгляд Верховної Ради України законопроект про діяльність з організації та проведення азартних ігор у спеціально відведених для цього гральних зонах. Цього, як відомо не відбулося, однак Закон

¹¹ Неруш М.Ю. Игры и пари: гражданско-правовой и криминалистический аспекты : дисс. ... канд. юрид. наук : 12.00.03, 12.00.09. Москва, 2003. С. 13–14.

¹² Проект Закону про детінізацію ринку азартних ігор та забезпечення доходами бюджету з метою виконання соціальних зобов'язань від 13.05.2016 № 4663. URL: <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=59089&pf35401=387386> (дата звернення: 26.08.2019).

передбачає, що гральний бізнес має право на життя, але ж із дотриманням спеціальних умов, що явно впливає з перспективних проектів із легалізації цієї діяльності.

Висновки. Гральний бізнес, незважаючи на його заборону, фактично має два види: законний і незаконний. Об'єктом кримінологічного дослідження повинен бути незаконний гральний бізнес, під яким, виходячи з положень чинного законодавства, варто розуміти діяльність з метою отримання прибутку, що здійснюється в спеціальних місцях (казино, у букмекерських конторах, в інтерактивних закладах, в електронному (віртуальному) казино) з використанням спеціального обладнання (гральних автоматів, комп'ютерних симуляторів) і полягає в організації, проведенні чи наданні можливості доступу до азартних ігор, за винятком перерахованих у законі. Фактично з використанням тих азартних ігор, які законом виключені з переліку таких або які не підпадають за визначенням закону до азартних, але є такими за сутністю, здійснюється законний гральний бізнес.

Більш універсальним, з огляду на тенденції розвитку законодавства, буде визначення незаконного грального бізнесу як зайняття забороненими законом видами діяльності у сфері організації та проведення азартних ігор або провадження без відповідного дозволу (ліцензії) таких видів цієї діяльності, здійснення яких дозволено законом за умови наявності такого дозволу (ліцензії).

Анотація

У статті із застосуванням методології наукового пошуку здійснено узагальнення й аналіз термінології, що використовується для позначення протиправних явищ у сфері ігрового бізнесу. Здійснено критичне дослідження наукових доробок кримінально-правового та кримінологічного спрямування. З'ясовано, що основна частина робіт, які охоплюють питання відповідальності за гральний бізнес, стосувалася кримінально-правової характеристики незаконних азартних ігор. Гральний бізнес як вид кримінального правопорушення й окрема кримінологічна категорія аналізу не піддавався.

Розгляд грального бізнесу як предмета наукових досліджень дало змогу визначити логіко-формальні аспекти співвідношення грального бізнесу (діяльності, спрямованої на отримання прибутку) й азартних ігор як форми такої діяльності. Розглянуто положення чинного законодавства та проектів законів про деїнізацію грального бізнесу. З'ясовано, що розуміння терміна «злочини у сфері грального бізнесу» є занадто широким і формально не визначеним, що залишає можливість зловживань у цій сфері.

У межах сфери діяльності, спрямованої на отримання прибутку, виокремлено «законний» і «незаконний» гральний бізнес. Потенційна суспільна небезпека грального бізнесу полягає у використанні такої риси людської психіки, як азарт, що дає змогу отримувати надвеликі злочинні доходи. Зазначено, що гральний бізнес «має право на існування» за умови дотримання спеціальних умов, які б визначалися на рівні нормативно-правового акта. Незаконний гральний бізнес запропоновано розглядати як об'єкт кримінологічного аналізу. Наведено авторське, кримінологічне поняття грального бізнесу з урахуванням положень чинного законодавства. Більш універсальним є визначення незаконного грального бізнесу як зайняття забороненими законом видами діяльності. Здійснення такої діяльності дозволяється законом лише за умови наявності спеціального дозволу – ліцензії.

Summary

On the basis of using the methodology of scientific researching the generalization and analysis of the terminology, used to refer the illegal phenomena in the sphere of gambling, have been conducted in the paper. A critical study of the scientific achievements of criminal law and criminology has been accomplished. It was found, that the main part of scientific works, dedicated to the issues of responsibility for gambling had been related to the criminal law characteristics of illegal gambling. Gambling as a type of criminal offense and a separate criminological category until today was not analyzed.

Studying gambling business as a subject of a scientific research, permit to determine the logical-formal aspects of an interrelation between gambling business as a profit-oriented activity and gambling as a form of such activity. The provisions of the current legislation and draft laws on the unshadowing of the gambling business are considered. It was concluded, that the understanding of the term of “crimes in the field of gambling” is too large and formally undefined and because of it a possibility for abuse in this area exists.

Within the scope of profit-oriented activities, “legitimate” and “illegal” gambling have been distinguished. The potential social danger of the gambling business is what it is based on such a trait of the human psyche as excitement, which allows to obtain extra-large criminal proceeds. It is noted, that gambling business “has the right to exist” in the special conditions, which would be determined at the level of a legal act. The illegal gambling is proposed as an object of the criminological analysis. An original criminological concept, with taking into account the provisions of the current legislation, of gambling business was given in the paper. The most universal understanding of the illegal gambling business is as engaging in activities prohibited by law. Such activity is permitted by law only if there is a special permit – a license.

Використана література:

1. Про заборону грального бізнесу в Україні : Закон України від 15.05.2009 № 1334-VI. *База даних «Законодавство України»* / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1334-17/print> (дата звернення: 26.08.2019).
2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо гуманізації відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності : Закон України від 15.11.2011 № 4025-VI. *База даних «Законодавство України»* / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4025-17/print> (дата звернення: 26.08.2019).
3. Петричко Н. Особливості кваліфікації незаконних азартних ігор. *Проблеми кримінально-правових наук: історія, сучасність, міжнародний досвід (пам'яті професора П.П. Михайленка)* : матеріали наук.-теорет. конф. Київ : Київський нац. ун-т внутр. справ, 2009. С. 100–102.
4. Савченко А.В. Кримінально-правова кваліфікація незаконних азартних ігор. *Адвокат*. 2010. № 1 (112). С. 40–44.
5. Топорецька З.М. Проблеми формування методики розслідування злочинів у сфері грального бізнесу. *Адвокат*. 2011. № 3 (126). С. 40–42.
6. Методичні рекомендації щодо виявлення, документування, розслідування злочинів, пов'язаних з наданням послуг у сфері грального бізнесу, та позовної діяльності відповідно до ст. 3 Закону України «Про заборону грального бізнесу в Україні» / Департамент державної служби боротьби з економічною злочинністю ; Головне слідче управління ; Державний науково-дослідний експертно-криміналістичний центр ; Управління юридичного забезпечення. Київ : МВС України, 2011. 38 с.
7. Петричко Н.О. Незаконні азартні ігри: кримінально-правове та кримінологічне дослідження : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2010. 258 с.
8. Міжнародна поліцейська енциклопедія : у 10 т. / відп. ред. : Є.М. Моїсєєв, Ю.І. Римаренко, В.Я. Тацій, Ю.С. Шемшученко. Київ : Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2007. Т. IV : Кримінально-правові, кримінологічні та кримінально-виконавчі засади поліцейської діяльності. 968 с.
9. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
10. Неруш М.Ю. Игры и пари: гражданско-правовой и криминалистический аспекты : дисс. ... канд. юрид. наук : 12.00.03, 12.00.09. Москва, 2003. 169 с.
11. Проект Закону про детінізацію ринку азартних ігор та забезпечення доходами бюджету з метою виконання соціальних зобов'язань від 13.05.2016 № 4663. URL: <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=59089&pf35401=387386> (дата звернення: 26.08.2019).

Dariia Vasylieva,

*Postgraduate Student at the Department for the Organization of Educational and Scientific Training
of Kharkiv National University of Internal Affairs*